

İBNÜ'L-CEZZÂR, Ebü'l-Hasan

rinci bölümünde Ali Paşa'nın kişisel özel-likleri, ikinci bölümünde onun yaptığı hayırlı işler, üçüncü bölümünde ise Mısır'da bulunan bazı eski eserler zikredilerek oraya uğramış olan peygamberler ve diğer önemli şahsiyetler hakkında bilgi verilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Cezzâr, *Kam'ü'l-uşâin fi zemmi'l-ber-râşin*, Süleymaniye Ktp., Mehmed Ağa Camii, nr. 149, vr. 114*; a.mlf., *el-Kavlü'l-celî fi ahbâ-ri Mısr*, Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 2848/3; *Keşfü'z-zunûn*, I, 377, 378; Brockelmann, GAL, II, 466; *Suppl.*, II, 481; Ahmed Hüseyin, *Mevsû'atü târîhi Mısr*, Kahire, ts. (Dârü's-ş-a'b), III, 827; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mû'ellifin*, VII, 188; Âdil el-Bekrî, "Mahtûât 'Arabiyye 'ani'l-muhaddarât ve't-tedhîn", *MMLADm.*, XLVIII/1 (1392/1973), s. 174-175; Mustaphâ Anwar Tâ-hir, "Traité de la fortification des demeures contre l'horreur des séismes (Taşşin al-Manâzil min Hawl al-Zalâzil d'Abu'l-Hasan Ali Ibn al-Ğazzar)", *Isl.*, XII (1974), s. 131-159.



TAHSİN GÖRGÜN

İBNÜ'L-CİÂBÎ

(ابن الجعابي)

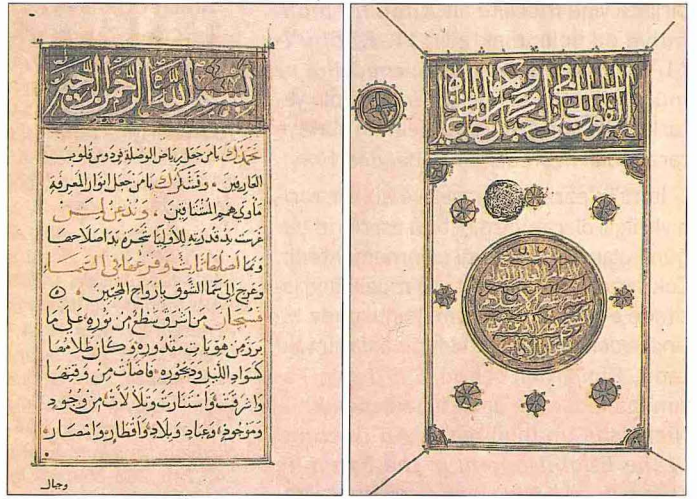
Ebû Bekr İbnü'l-Ciâbî Muhammed
b. Ömer b. Muhammed
et-Temîmî el-Bağdâdî
(ö. 355/966)

Hadis hâfızı.

Safer 284'te (Mart 897) muhtemelen Bağdat'ta doğdu. Mısır, Halep, Şam gibi yerleri dolaşarak Muhammed b. Nasr el-Mervezî, Ca'fer b. Muhammed el-Firyâbî, İbn Nâciye ve İbnü'l-Bâğandî'den ilim öğrendi. Hocaları arasında kendisini Şîlik konusunda etkilediği söylenen İbn Ukde'nin önemli bir yeri vardır. 349'da (960) İsfahan'a giderek hadis okuttu ve 350 (961) yılı başlarında Bağdat'ın ileri gelen âlimleri arasında yerini aldı. Dârekutnî, İbn Şâhin, Ebû Abdullah İbn Mende, Hâkim en-Nisâbü'rî ve Ebû Nuaym el-İsfahânî onun talebelerinden bazılarıdır.

Hadislerin senedleriyle ve lafzan rivayet edilmesine önem veren İbnü'l-Ciâbî'nin Rakka'ya giderken 200.000 hadisin kayıtlı olduğunu söylediği kitaplarını bir kişiye emanet bıraktığı anlaşılmakta, dönüşte kitapları alması için gönderdiği hizmetçisinin onların kaybolduğu haberini getirmesi üzerine bu hadislerin tamamının ezberinde bulunduğunu söyleyerek (Hatîb, III, 28) bu kaybı fazla önemsemediği görülmektedir. Onun 400.000 hadisi kusursuz şekilde, 600.000 hadisi de başkalarıyla müzakere yapabilecek seviyede bildiğini belirtmesi (a.g.e., a.y.) ve öğrencileri-

Ebü'l-Hasan
İbnü'l-Cezzâr'ın
el-Kavlü'l-celî
fi ahbâri Mısr
adlı eserinin
unvan sayfası ile
ilk sayfası
(Süleymaniye Ktp.,
Ayasofya,
nr. 2848/3)



ne hadis yazdırırken önünde kitap bulundurmasını hâfızasının son derece güçlü olduğunu göstermektedir. İbnü'l-Ciâbî müsned hadisler yanında maktû ve mürsel olanları da bilen, rivayetlerdeki gizli kusurlar konusunda söz sahibi sayılan, ricâl bilgisine başvurulana bir âlim olup kısa bir süre Musul kadılığı görevinde bulunmuşsa da başarılı olamamıştır. Ömrünün sonlarına doğru rivayetlerini karıştırdığı, kendine has bir Şîlik anlayışını benimsediği, içki içtiği ve ibadetlerini ihmal ettiği ileri sürülen İbnü'l-Ciâbî Receb 355'te (Temmuz 966) Bağdat'ta vefat etti.

Değişik konularda pek çok eser telif ettiği söylenen İbnü'l-Ciâbî bunların ölümünden sonra yakılmasını vasiyet etmiş, başkalarından ödünç aldığı çok sayıdaki kitapla birlikte de eserleri vefatı anında yakılmıştır. Onun kaynaklarda zikredilen eserleri şunlardır: *Müsnedü 'Ömer b. 'Alî b. Ebî Tâlib, et-Tefsîrü'l-mervî 'an Mâlik b. Enes, Tesmiyetü men rava'l-hadîs ve gayrahû mine'l-ülûm ve men kânet lehû şinâ'atün ve mezhebün ve nihle, Kitâbü men haddeşe (ravâ) 'ani'n-nebî şallallâhü 'aleyhi ve sellem hüve ve ebûh* (bu kitabı İbn Hacer el-İşâbe'de kaynak olarak kullanmıştır [bk. I, 237; II, 320]), *Men ravâ hadîşe Gâdir Hûm, Zikru men ravâ mu'âhâte'n-nebiyyi li-emîri'l-mü'minin 'aleyhime's-selâm, İhtilâfû Übey ve İbn Mes'ûd fi leyleti'l-Kâdr ve furuqu zâlik, eş-Ş'fa min aşhâbi'l-hadîs ve tabakâtihim, Men ravâ'l-hadîs min Benî Hâşim ve mevâlihim, Ahbâru Âli Ebî Tâlib, Ahbâru 'Aliyyi'bn Hüseyin 'aleyhime's-selâm, Kitâbü Mevâli'l-eşrâf ve tabakâtihim, Ahbâru Bağdâd ve tabakâtü aşhâbi'l-hadîs bihâ.*

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist* (Teceddüd), s. 247; Ahmed b. Ali en-Necâfî, *Ricâlü'n-Necâsî* (nşr. M. Cevâd en-Nâinî), Beyrut 1408/1988, II, 319-320; Ebû Ca'fer et-Tûsî, *el-Fihrist*, Beyrut 1403/1983, s. 182; Hatîb, *Târihu Bağdâd*, III, 26-31; Sem'ânî, *el-Ensâb*, II, 263-264; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*, VII, 36-38; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ'*, XVI, 88-92; a.mlf., *Tezkiretül-huffâz*, III, 925-929; a.mlf., *Mizânü'l-ittidâl*, III, 670-671; a.mlf., *Târihu'l-İslâm: sene 351-380*, s. 126-131; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, XI, 261-262; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, V, 322-324; a.mlf., *el-İşâbe*, I, 237; II, 320; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, III, 17; Hedîyyetü'l-ârifin, II, 45-46; Kettânî, *er-Risâletü'l-müstetrafe* (Özbek), s. 114, 167, 258, 423; Ahmed Pâketçi, "İbn Ciâbî", *DMBİ*, III, 238-240.



ABDULLAH AYDINLI

İBNÜ'L-CÜNDÎ

(ابن الجندی)

Ebû Bekr Seyfüddîn Abdullah
b. Aydoğdu b. Abdillâh eş-Şemsî
(ö. 769/1368)

Kıraat âlimi.

699 (1300) yılında Dimaşk'ta doğdu. Zehebî bu tarihi 698 olarak vermiştir. Kıraat tahsiline, 715 yılı Ramazan ayında (Aralık 1315) Mekke'de Ebû Muhammed Abdullah b. Abdülhak ed-Dilâsî'den İbn Kesîr kıraatını okuyarak başladı. Şemseddin İbnü's-Serrâc'dan İbn Kesîr kıraatını beş, kırâat-i seb'adan diğerlerini birer defa okuduktan sonra bunlara Ya'kûb el-Hadramî, Hasan-ı Basrî, İbn Muhaysin ve Ebû Ca'fer el-Kârî'nin kıraatlerini ekleyerek cem' metoduyla kıraat öğrenimini sürdürdü. Takıyyüddin Muhammed b. Ahmed es-Sâîğ'den yedi kıraatin her birini onar defa okuduktan sonra daha önce tahsil ettiği on bir kıraate A'meş ve Halef b. Hişâm'ın kıraatlerini ilâve etti. Ca'berî'nin *Nüzhetü'l-berere fi kırâ'âtü'l-*

e'immeti'l-*aşere*siyle Ebû Ca'fer, Ya'kûb el-Hadramî ve Halef b. Hişâm'ın kıraatlerinin ele alındığı *Nehcû'd-dimâşe fi kırâ'âtî'l-e'immeti's-selâse* adlı eserini Haremü'l-Halîl'de kendisinden, Ebû Hayyân el-Endelüsî'nin *İkdû'l-le'âlî*siyle *Gâyetü'l-ma'lûb* ve İbnü'l-Vecîh'in *el-Kifâye* adlı eserlerini de müelliflerinden okudu. Bu hocalarından ayrıca Dâni'nin *et-Teysîr*, İbnü'l-Fahhâm'ın *et-Tecrîd*, Muhammed b. Hüseyin el-Kalânîsî'nin *el-İrşâd* adlı eserleri başta olmak üzere kıraate dair belli başlı kaynakları, Bedreddin İbn Cemâa ve Zeynüddin Abdurrahman b. Teis es-Sebtî'den *eş-Şâtıbiyye*'yi okudu. Zehebî, İbnü'l-Cündî'nin Dimaşk'a gelip kendisinden ders aldığını kaydeder. Tahsilini tamamladıktan sonra Mısır'ın kıraat âlimleri arasında yerini alan İbnü'l-Cündî'den Ebû'l-Abbâs Ahmed b. Saîd ez-Zeylaî, İbnü'l-Kâşih, Osman b. Abdurrahman ed-Darîr gibi âlimler kıraat dersleri almıştır. Hadis ve nahiv alanlarında da kendini yetiştirmiş olan ve kaynaklarda Hanefî, sika, güzel ahlâklî bir âlim olarak tanıtılan İbnü'l-Cündî 769 yılı Şevval ayının sonlarına doğru (Haziran 1368) Kahire'de vefat etti.

Eserleri. 1. *Kitâbü'l-Bustânü'l-hüdât fi'htilâfî'l-e'immeti ve'r-ruvât*. Kırâat-i aşereye Hasan-ı Basrî, A'meş ve Halef b. Hişâm'ın kıraatlerinin ilâvesiyle meydana getirilen eserin bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'nde (Lâleli, nr. 23) bulunmaktadır (diğer nüshaları için bk. *el-Fihrisü's-şâmil: Mahtûâtü'l-kurâ'ât*, I, 288). 2. *el-Cevherü'n-nağid fi şerhi'l-Kaşid*. Kâsım b. Firrüh eş-Şâtıbî'nin *Hırzû'l-emânî* (eş-Şâtıbiyye) adlı kasidesinin şerhidir. Telifi Zilhicce 751'de (Şubat 1351) tamamlanan eserin girişinde kıraatin uyulması gereken bir sünnet olduğu, Hz. Peygamber'den güvenilir yoldan nakledilmeyen, re'y veya kıyasa dayanan kıraatlerin kabul edilemeyeceği, bazı nahivcilerin kendi re'y ve kıyaslarına uymayan sahih kıraatlerle ilgili itirazlarına itibar edilmemesi ve sahih kıraatlerin dil kurallarını belirlemede esas teşkil etmesi gerektiği belirtilmiştir; Kur'an'ın mushaflardan değil şifahî olarak alınmasının lüzumu üzerinde durulmuş; mütevâtir kıraatin şartları, şâz kıraatlerle Kur'an okumanın hükmü, el-ahruf-*ü*s-seb'a vb. konular işlenmiştir. Her sürenin başında onun Mekki-Medenî oluşu, âyet sayısı ve fâsılası hakkında da bilgi verilmiştir. Ortalarından bir kısmı eksik olan şerhin dört ciltlik bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'nde (Ayasofya, nr. 51-54) kayıtlıdır (diğer nüshaları için bk. *el-Fihrisü's-şâmil: Mahtûâtü'l-kurâ'ât*, I,

289-290). 3. *Kitâbü'l-Taḥdîd fi izâḥi't-Tesdîd*. İbnü'l-Cündî'nin daha önce yazdığı *et-Tesdîd fi't-tecvîd* adlı eserin şerhidir. *et-Tesdîd*'in metninin sâd (ص), şerh kısmının sîn (س) harfiyle ayrıldığı şerhin Süleymaniye Kütüphanesi'nde (Ayasofya, nr. 54, vr. 179-213) ve Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye'de (nr. 5529) nüshaları mevcuttur. Kaynaklarda ayrıca İbnü'l-Cündî'nin nahve dair *ez-Zübde* ve *el-Kaṭre* adında iki kitabının bulunduğu zikredilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Cündî, *Bustânü'l-hüdât fi'htilâfî'l-e'imme ve'r-ruvât*, Süleymaniye Ktp., Lâleli, nr. 23, vr. 1^b-3^a; a.mlf., *el-Cevherü'n-nağid fi şerhi'l-Kaşid*, Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 51, vr. 8^a-9^a; nr. 54, vr. 178^a; a.mlf., *Kitâbü'l-Taḥdîd fi izâḥi't-Tesdîd*, Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 54, vr. 179^b; Zehebî, *Ma'rifetü'l-kurrâ* (Altıkuşak), III, 1513; İbnü'l-Cezerî, *Gâyetü'n-Nihâye*, I, 180-181, 506, 555; a.mlf., *en-Nesr*, I, 97; İbn Hacer, *ed-Dürrü'l-kâmine*, I, 441-442; *Keşfü'z-zunûn*, I, 244, 648; II, 953, 1352; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 726; II, 138; *Hediyetü'l-ârifin*, I, 466; *Kehhâle*, *Mu'cemü'l-mu'ellifin*, III, 59; Ali Şevvâh İshak, *Mu'cemü muşannefâtî'l-Kur'ânî'l-Kerim*, Riyad 1404/1984, IV, 31; *el-Fihrisü's-şâmil: el-Kur'ân ve 'ulûmüh*, *et-Tecvîd*, Amman 1985, I, 101; *el-Fihrisü's-şâmil: Mahtûâtü'l-kurâ'ât*, Amman 1987, I, 288-299.



MUSTAFA ALTUNDAĞ

İBNÜ'L-CÜNEYD

(ابن الجند)

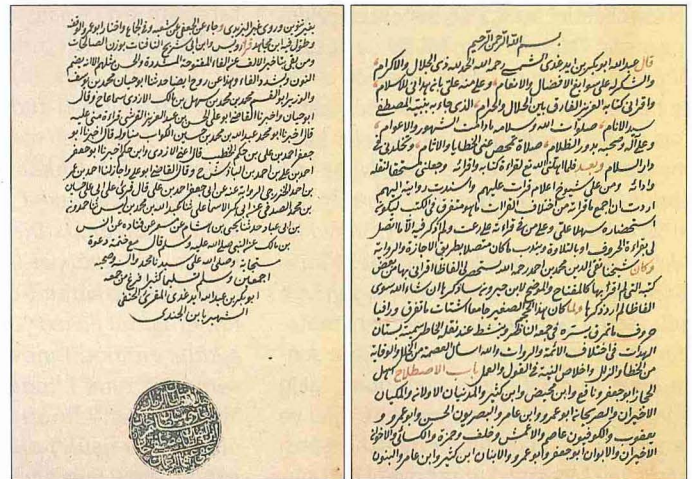
Ebû Ali Muhammed b. Ahmed
b. el-Cüneyd el-İşkâfî
(ö. 381/991)

Şii Usûliyyûn ekolünün öncülerinden,
fıkıh ve kelâm âlimi.

Bağdat ile Vâsıt arasındaki İşkâf'ta dünyaya geldi. Kâtib lakabıyla da anılır. Hadis dinlediği ilk hocalarından olan Humeyd b. Ziyâd'ın ölüm tarihi (310/922)

dikkate alınarak III. (IX.) yüzyılın sonlarında veya IV. (X.) yüzyılın başında doğduğu söylenebilir. Humeyd b. Ziyâd'dan başka Abdülvâhid b. Abdullah el-Mevsîlî, Ahmed b. Muhammed el-Âsımî, Muhammed b. Ali b. Ma'mer el-Kûfî gibi hocalardan hadis öğrendi. Fıkıh konusundaki hocaları bilinmemektedir. Küleynî ve Şeyh Sa'dûk'un çağdaşı olup dördüncü sefir Ali b. Muhammed'le tanışmış olan İbnü'l-Cüneyd Şeyh Müfid, Hüseyin b. Ubeydullah el-Gadâirî ve Ebû Abdullah İbn Abdûn'un hocasıdır. Ahmed b. Ali en-Necâşî ve Şeyhü'ttâife Ebû Ca'fer et-Tûsî gibi âlimler de hocaları vasıtasıyla onun öğrencileri olarak kabul edilmektedir. Nîşâbur'a seyahati (340/951) ve orada yaklaşık bir yıl kalması dışında Irak'ta ve özellikle Bağdat'ta yaşadığı bilinen İbnü'l-Cüneyd Rey'de vefat etti.

İbnü'l-Cüneyd daha çok fakih olarak tanınır. Şîa'da fıkıh usulünün gelişimi belirli dönemlere ayrılacak olursa onun yaşamış olduğu devir bunun hazırlık safhasını oluşturur; çünkü gaybet öncesi Şîa'da bu ilme ihtiyaç duyulmamıştır. Her ne kadar Şii ulemâsı, gaybet öncesi dönemde imamların ashabından bir kısmının usulle ilgili bazı risâleler telif ettiğini söylüyorsa da bunu delillendirmek oldukça güçtür. Ancak "büyük gaybet"i'n başlamasıyla birlikte fıkıh usulüne dair eserlerin kaleme alındığı, isnâaşeriyye bünyesinde, fıkıhı sadece rivayet metinlerini nakleden bir ilim olmaktan çıkıp usule ilişkin bazı prensipler ortaya koyan ilk şahıslardan birinin de İbnü'l-Cüneyd olduğu bilinmektedir. Bununla beraber onun daha sonraki Usûlî ulemâ gibi sistematik bir metot ortaya koymaktan ziyade eklektik bir yol takip ettiği dikkati çeker.



İbnü'l-Cündî'nin
Kitâbü'l-Bustân
adlı eserinin
ilk ve son sayfaları
(Süleymaniye Ktp.,
Lâleli, nr. 23)